

Fra skattejagt til arkæologi i Ægypten

W.M.F. Petrie, en mand af idéer og systemer

Tine Bagh, ph.d., museumsinspektør, Ny Carlsberg Glyptotek

Udstillingen 'I pyramidernes skygge' på Ny Carlsberg Glyptotek præsenterede den britiske arkæolog og ægyptolog Flinders Petrie (1853-1942) og de fund, som Glyptoteket fik fra hans udgravninger. Efter en introduktion til Petrie og hans betydning for ægyptisk arkæologi fortælles her om selve udstillingen, og hvordan det lod sig gøre at give publikum en oplevelse af at komme med ham på udgravning i Ægypten for 100 år siden.

Ny Carlsberg Glyptotek rummer en fin samling af fund fra den britiske arkæolog og ægyptolog W.M.F. Petries udgravninger i Ægypten 1908-1922. På vegne af Glyptoteket støttede Ny Carlsbergfondet Petries udgravninger i denne periode før og efter 1. Verdenskrig, og museet fik til gengæld en del af fundene. De genstande, man anså som mest unikke, skulle forblive i Ægypten, og resten kunne Petrie fordele mellem forskellige sponsorer. Fra november 2011 til slutningen af marts 2012 kunne mange af Glyptotekets Petriefund sammen med nogle indlån

fra Nationalmuseet ses på udstillingen 'I pyramidernes skygge'. De var her udstillet med deres fundhistorie, oprindelige sammenhænge og ikke mindst med historien om Petrie selv, som rammen om det hele.

W.M.F. Petrie i Ægypten

William Matthew Flinders Petrie (1853-1942) startede i 1880 sin karriere i Ægypten som 26-årig med at foretage nøjagtige opmålinger af pyramideområdet og den store Kheopspyramide i Giza ved hjælp af triangulering. Sammen med sin far havde

Fig. 1. W.M.F. Petrie med kamera i Abydos, 1899 (Copyright Petrie Museum of Egyptian Archaeology, UCL)

han tidligere opmålt Stonehenge og overdraget resultaterne til British Museum, da han opdagede, at de ikke havde nogen ordentlige opmålinger af dette vigtige sted. Hans bog om opmålingerne i Giza *'The Pyramids and Temples of Gizeh'* udkom i 1883. Den overbeviste det nyoprettede Egypt Exploration Fund om, at han var den rette til at udgrave for dem i Nildeltaet. Her ville man på den tid gerne finde noget, som kunne understøtte Biblens historier (Spencer 2007 (red.): ix). Petrie selv var mest interesseret i, at alle detaljer blev noteret ned og sammenlignet med andre resultater. Da han var blevet ansat af Egypt Exploration Fund, skrev han og takkede med tilføjelsen: *"I believe the true line lies as much in the careful noting and comparison of small details, as in more wholesale and off-hands clearances."* (Petrie 1931: 36). Denne holdning kendetegnende ham gennem de følgende mange års udgravninger. I dag ville vi gerne have haft registreret og overleveret mange flere detaljer, men Petrie var uden tvivl en pioner for sin tid. Han overvejede altid, hvilke metoder der var bedst til at løse en given opgave. De oplysninger, vi har om flere af stederne, hvor han og hans medarbejdere gravede, ville det ikke længere være muligt at få i dag. Med Petrie gik man fra skattejagt til egentlig arkæologi i Ægypten.

Sekvensdatering

Et af de første større gennembrud blev Petries Sekvensdatering i 1901 (Petrie 1901: 4-8 og Petrie 1920: 3-4), som gjorde det muligt at datere et stort antal grave relativt i forhold til hinanden. Gravfund, især keramik, blev inddelt i typer (typologi), og derefter så han på, hvordan disse typer gennemgik en form- og/eller dekorationsudvikling (seriation), og hvordan de forskellige typer forekom i gravene i forhold til hinanden. Derved kunne han datere gravene relativt efter hvilke typer keramik og kombinationer af keramiktyper samt andet materiale, der fandtes i gravene. Typologi og seriation blev altså sat ind i en sekvens. Petrie skrev forekomsten af keramiktyperne fra 900 forhistoriske grave fra gravpladsen i Diospolis Parva ned på strimler af kartotekskort og lagde dem i rækkefølge, efter hvordan keramik og andet materiale i gravene forekom i de forskellige grave. Herved fik han en sekvens, som han inddelte i 51 dele med numrene 30 til 80. En grav fra 4000-3000 f.Kr. kan således siges at datere til f.eks. SD (*'sequence date'*) 41-50,

og derved placeres den relativt tidligt i sekvensen af grave og altså tættere på 4000 f.Kr. end 3000 f.Kr. Petrie forstod denne sammenhæng mellem gravfund og datering og satte det i system, og metoden anvendes stadig.

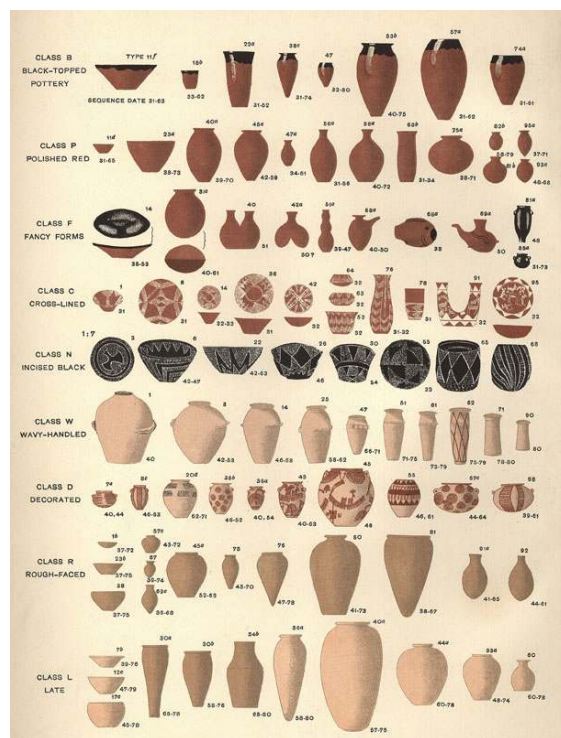

Fig. 2. Planche med Petries typologiske inddeling af ægyptisk forhistorisk keramik (Petrie 1901, frontispice)

På udgravning med Petrie

Livet på en Petrie-udgravning bestod af hårdt og dedikeret arbejde. Med årene fik Petrie studerende, fortrinsvis engelske, med på udgravningerne, efter at han i 1893 var blevet professor i London og havde grundlagt *The Egyptian Research Account* til støtte for udgravninger. I 1905 etablerede han *The British School of Archaeology in Egypt* (BSAE). Flere af de studerende fik efterhånden deres egne udgravninger og ansvarsområder, nogle indenfor BSAE og andre som selvstændige. Da T.E. Lawrence (Lawrence of Arabia) arbejdede for Petrie nogle uger i 1912, blev han syg og fik derfor tid til at skrive breve (Drower 1985: 319-320). Heri beskriver han Petrie som en mand af idéer og systemer for alt. Lige fra hvordan man skulle tegne en tempelplan, til hvordan man skulle rense sine tænder. Kosten på en Petrie-udgravning bestod blandt andet af engelsk dåsemad, hvor der kunne være mug på toppen. Det blev skrabet bort, og så kunne resten spises direkte

fra dåsen. I øvrigt fik man lokalt brød, som ofte var ugegammelt, hårdt og tørt. Lawrence beskriver maden som 'amuletter i suppen', og han måtte sove med fødderne på brødkassen for at holde rotter borte.

Udgravninger i Memphis

I 1908 begyndte Petrie på sit største og mest ambitiøse udgravningsprojekt nogensinde i ruinbyen Memphis (Fig. 3). Den havde været Ægyptens hovedstad gennem lange perioder, og udgravningerne ville derfor bringe ny viden til forståelsen af Ægyptens historie for dagen. Han anslog, at det ville tage mindst 20 år bare at udgrave byens templer (Petrie 1909: 1), men han fik kun seks år, frem til 1. Verdenskrig. I disse år var Ny Carlsberg-fondet og Glyptoteket Petries vigtigste støtte, og en af årsagerne til, at det var økonomisk muligt. For at grave i Memphis måtte man leje jorden, og arbejdet krævede en stor arbejdsstyrke. Petrie gik som altid systematisk til værks, og han beskriver i detaljer, hvordan man skulle grave her i den fugtige Nildal ved at pumpe vand og flytte mudder i et område ad gangen (Petrie 1910: 38-39). Dette var i sagens natur meget forskelligt fra arbejdet med at fjerne sand i gravområder, der befinder sig i kanten af det lidt højere ørkenplateau.

Fig. 3. Udgravninger i Memphis (Petrie 1910, pl. XXX.5)

Petrie beskrev også tidligere tiders fremgangsmåde, hvor man gravede huller og flåede alle fund op hulter til bulter. Han ville gøre det anderledes! Det kunne dog være svært at få arbejderne til at grave lige søgegrøfter, så fra starten med udgravningerne i Deltaet inddelte Petrie sine arbejdere i tre kategorier. De som kunne grave søgegrøfter ('trenches'), de som kunne grave dybe udgravningsfelter ('shaft sinkers'), og de som skulle 'rense sten' for at se, om

de havde relieffer og indskrifter (Petrie 1931, 44). Mange af fundene i Memphis bestod af 'sten', statuer, fragmenter af statuer og arkitekturdele fra især det store tempel til guden Ptah.

Fotografering og registrering

Allerede fra de første udgravninger i Nildeltaet var Petrie på forkant med at dokumentere især sine fund fotografisk til brug for de årlige publikationer (Spencer 2007 (red.): 34) (Fig. 1). Vi ville i dag ønske, der var taget mange flere fotos af selve udgravnings- og fundsituationerne, men nogle af de senere billeder viser dog for eksempel et udvalg af grave, før fundene var fjernet. Petrie benyttede fortrinsvist et hjemmelavet hulkamera, og i sin bog 'Methods and Aims in Archaeology' (Petrie 1904, 73-84) beskriver han i detaljer, hvilke metoder, der egnede sig bedst til hvilke forhold.

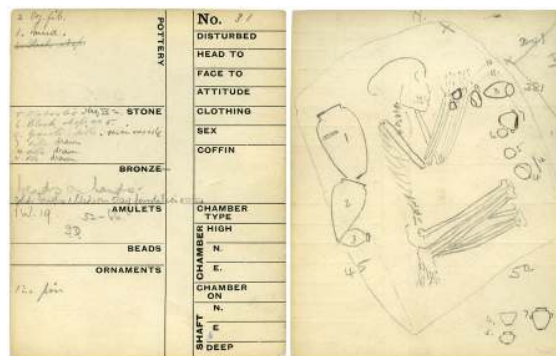

Fig. 4. Gravkort – eksempel med beskrivelse af grav 31 i Gerzeh, udgravet i 1911. (Copyright Petrie Museum of Egyptian Archaeology, UCL)

Fra 1909 begyndte engelske arkæologer at anvende indeksskort, såkaldte gravkort, til registrering af grave i Ægypten, og Petrie selv fulgte også denne praksis et par år senere (Quirke 2010: 186). På bagsiden af en del af kortene findes en skitse af graven og placering af fundene (Fig. 4). Til selve de årlige publikationer blev disse data ofte omskrevet til lister, så de oprindelige gravkort i det førnævnte arkiv er også en værdifuld informationskilde.

Udstillingen 'I pyramidernes skygge'

Da udstillingen 'I pyramidernes skygge' skulle planlægges var der flere elementer og idéer, der skulle gå op i en højere enhed. Først var der selve udstillingstitlen. Historien om Petrie selv var en vigtig del, men man kunne ikke kalde en udstilling for

'Flinders Petrie', da mange ikke ville vide, hvem han var. 'Pyramider' forstås derimod af alle som 'Ægypten'. Da fundene fra Petries udgravninger på Glyptoteket stort set alle stammer fra grave og templer beliggende omkring pyramiderne samt fra byen Memphis, der befinder sig i Nildalen ved pyramiderne, var titlen 'i pyramidernes skygge' nærliggende.

Fotografier og historier om Petrie selv og hans hustru Hilda indledte udstillingen. Det største billede, der mødte de besøgende, når de var kommet op ad trappen til 2. sal, var Petrie som 69-årig på vej i fuld fart gennem ørkenen med en anden mand bag sig, der holder på sin hat. På denne måde blev Petries aktive personlighed straks introduceret. Et andet billede var et stærkt portræt af ham midt i livet, hvor han stirrer på beskueren med et fast og intenst blik. Et mindre billede viste ham mere afslappet som 26-årig foran den klippegrav ved pyramiderne i Giza, hvor han boede, da han først målte op der; et andet Hilda på vej ned i en grav iklædt løse bukser og kjortel, hvilket ikke just var sådan en kvinde af Victoriatiden normalt ville gå klædt. Desuden var der et billede af Petrie sammen med Hilda i Memphis. Ved omvisninger i udstillingen var det oplagt at begynde turen her ved billederne for at introducere den legendariske Flinders Petrie.

De fleste af Glyptotekets ægyptiske genstande er købt i kunsthandlen for mere end 100 år siden, og her kender vi som regel ikke deres oprindelige sammenhænge. Udstillingens vigtigste pointe var, at vi derimod netop med fundene fra Petries udgravninger har vigtige oplysninger om, hvilket sted, hvilken grav, hvilket tempel, hvilken væg, de stammer fra. Udstillingen var således først og fremmest inddelt efter fundsteder med det største område forbeholdt Memphis med de fleste genstande.

For at skabe en forbindelse mellem fund og fundsted var der store panoramafotografier mellem monterne fra de forskellige lokaliteter; blandt andet Meydum, Harageh, Riqqeh, Sedment, Hawara og Abydos. I maj 2011 tog denne artikels forfatter med fotografen Janne Klerk til Ægypten for at fotografere de relevante steder. Et gammelt foto fra Memphis på Petries tid og et fra Petries udstilling i London i 1911 var også ophængt. Hver sommer

efter endt udgravningssæson udstillede Petrie de fund i London, han havde fået tilladelse til at føre ud af Ægypten. Her kunne de forskellige sponsorer også komme for at se, hvad de gerne ville have til deres museer.

Fig. 5. Udstillingen 'I pyramidernes skygge' på Ny Carlsberg Glyptotek.

Foto: Ivor Pridden, Petrie Museum, London)

Selve udstillingsmontrerne var udformet som pyloner eller 'porttårne', der er meget karakteristiske for ægyptisk tempelarkitektur (Fig. 5). Når man gik ned gennem det lange udstillingslokale, var det således som at gå gennem et ægyptisk tempel. For enden af lokalet stod et stort relief fra Memphis og nærmest kaldte på den besøgende. I den første montre blev Petries vigtige sekvensdatering illustreret med krukker og såkaldte sminkepaletter udlånt fra Nationalmuseet sammen med planchen gengivet her som Fig. 2. De øvrige monter indeholdt fund fra steder hvis navn stod langs siden af montren og over de store fotografier mellem monterne. Udstillingsteksterne koncentrerede sig især om fundhistorierne, men naturligvis var der også beskrivelser af genstandene og deres formål. Teksterne blev holdt så korte som muligt og var alle på både dansk og engelsk, da en del englændere og andre udlænding forventedes at ville besøge udstillingen. Til åbningen kom blandt andet en gruppe fra venneforeningen af Petrie Museum i London.

For at yderligere at understrege arkæologi- og tidsaspektet udtænkte grafikereren Thora Fisker forskellige virkemidler. Kopier af de oprindelige planer, fundtegninger og eksempler på gravkort blev opsat på en form for clipboards eller tegnebrætter, som de anvendes ved tegning på udgravninger. På denne måde var det også nemt at anbringe dem forskellige steder i monterne,

stående, liggende eller hængende på væggen. Teksterne til disse illustrationer var skrevet på manilamærker, og større fund opstillet udenfor monterne var anbragt på flyttekasser, ligeledes tekstet med manilamærker. Kassernes størrelser var beregnet, så de kunne have indeholdt selve genstanden, og med tekster på siderne af kasserne som 'Memphis – Copenhagen' var deres formål nok klart for de fleste. Eksempelvis "Søjlefragmentet her kommer fra dette sted (fotografiet) og blev pakket og transporteret til København i 'denne' flyttekasse". Naturligvis var det meste materiale først i Cairo for at blive delt mellem Petrie og Cairo Museum, dernæst blev det sendt til Alexandria og sejlet over Middelhavet, og så transporteret til London for at blive vist på sommerens udstilling. Til sidst blev det sendt til København.

Pylonerne skulle sammen med de store fotografier give en følelse af at være i Ægypten og finde genstandene sammen med Petrie. Udstillingslokalet var mørkelagt med spot på fotografierne og genstandene, hvilket præsenterede dem på den bedste måde og igen var med til at skabe en særlig stemning. Spotlyset på fotografierne var så nøje afstemt, at det kun ramte dem, og det så ud, som om der var lys bagfra, og ethvert sandkorn blev tydeligt. Flyttekasserne var ligesom monterne malet sorte for at de trods alt ikke skulle tage opmærksomheden

fra selve genstandene. Med manilamærker og clipboards blev forestillingen om at være med Petrie på udgravning for 100 år fuldendt.

'I pyramidernes skygge' var sammen med publikationen *Finds from W.M.F. Petrie's Excavations in Egypt in the Ny Carlsberg Glyptotek*, skrevet af denne artikels forfatter, kulminationen på et treårigt projekt betalt af Carlsbergfondet. Det var en spændende og udbytterig tid, hvor flere nye sammenhænge blev afsløret. Udstillingen blev meget vel modtaget af anmeldere og publikum, og alle omvisninger var fuldt bookede. Det var lidt sørgeligt at pakke udstillingen ned igen og stille meget tilbage på museets magasiner. Der er dog også Petriefund i den permanente samling, hvoraf nogle af dem var for store eller skrøbelige til at komme med på udstillingen. Det store relief fra Memphis, som blev restaureret til udstillingen, vil desuden nu finde en plads i udstillingsområdet 'Middelhavshorizonten', hvilket også er lidt af en trøst. Med publikationen af Petriefundene på Glyptoteket er der nu også et redskab til at finde ud af endnu mere om deres forbindelse med andre fund rundt om på andre museer. Derudover er det også en stor tilfredsstillelse at vide, at mange i Danmark nu kender Flinders Petrie og hans betydning for vores forståelse af oldtidens Ægypten, for arkæologien i Ægypten og for Glyptoteket.

Litteratur

Drower, M. 1985

Flinders Petrie. A Life in Archaeology, London. (genoptryk fra 1971)

Petrie, W.M.F. 1883

The Pyramids and Temples of Gizeh, London.

Petrie, W.M.F. 1901

Diospolis Parva. The Cemeteries of Abadiyeh and Hu, London.

Petrie, W.M.F. 1904

Methods and Aims in Archaeology, London.

Petrie, W.M.F. 1910

Meydum and Memphis III, London.

Petrie, W.M.F. 1920

Prehistoric Egypt, London.

Petrie, W.M.F. 1931

Seventy years in Archaeology, London.

Quirke, S.2010

Hidden Hands. Egyptian workforces in Petrie excavation archives, 1880-1924, London.

Spencer, P. (red.) 2007

The Egypt Exploration Society – the early years, London.